

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Педагогічний факультет**

Кафедра філології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри філології
_____ Інна Нагрибельна
“ _____ ” _____ 2019 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
З КУРСУ «СОЦІОЛІНГВІСТИКА»**

ПП-38 Соціолінгвістика

Спеціальність 013 Педагогічна освіта
Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступінь вищої освіти бакалавр
Форма навчання денна

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма з курсу «Соціолінгвістика» для студентів за спеціальністю 013 «Початкова освіта» денної форми навчання

Розробник: старший викладач кафедри філології Віра Перепьолка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філології

Протокол від 2019 року №

Завідувач кафедри Інна Нагрибельна

Мета та завдання навчальної дисциплін

Предмет курсу –соціальний аспект мови.

Міждисциплінарні зв'язки:

Соціолінгвістика вважається міждисциплінарною наукою. Вона тісно пов'язана з такими дисциплінами, як: «Сучасна українська літературна мова», «Соціологія», «Діалектологія», «Демографія», «Етнолінгвістика», «Культурологія», «Психологія», «Філософія».

Мета курсу – сформуванню у студентів уявлення про один із напрямів сучасного мовознавства, який знаходиться на стику декількох наук (власне лінгвістики, соціології, соціальної психології, етнографії тощо) і розглядає обумовленість функціонування мови соціальними факторами.

Завдання курсу:

теоретичні:

- ознайомити студентів з теоретичними поняттями соціолінгвістики;
- розкрити проблеми й перспективи досліджень сучасної української соціолінгвістики;
- дослідити проблеми соціальної диференціації мови;
- розглянути питання мовної ситуації та мовної політики в Україні.

практичні:

- навчити студентів виокремлювати основні поняття та категорії соціолінгвістики;
- розуміти понятійний апарат соціолінгвістики: «мовна політика», «мовна ситуація», білінгвізм», «соціальна диференціація мови» і т. ін.;
- ознайомити з напрямками та методами соціолінгвістичних досліджень;
- вчити вільно користуватися всіма багатствами виражальних засобів української мови в усній формі і писемній;
- уміло володіти методами соціолінгвістичних досліджень – відбір інформантів, спостережень, анкетування, усне інтерв'ю, тестування;
- вчити правильно діагностувати соціально-мовні поняття;

- самостійно розробляти на основі зібраних соціолінгвістичних досліджень, вирішувати конкретні завдання.

У процесі навчання у майбутніх учителів початкової школи формуються **компетенції**, пов'язані з вимогами до його знань та особливостей професійної діяльності, а саме:

Загальні компетентності:

- здатність виявляти національну й особистісну гідність, громадянську свідомість та активність, дбати про розвиток і функціонування громадянського суспільства; мати і обстоювати власну громадянську позицію;

- здатність цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність. Здійснювати професійну діяльність за принципами толерантності, вирішувати конфліктні ситуації і надавати підтримку у проблемних і кризових ситуаціях;

- здатність оволодівати сучасними знаннями. Мати потребу вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень; самостійно набувати і використовувати нові знання і уміння;

- здатність працювати в команді, ставити актуальні завдання, спрямовувати свої зусилля на досягнення цілей, вмотивовувати всіх суб'єктів соціальної взаємодії на їх розв'язання; будувати свою діяльність відповідно до моральних, духовних, етичних і правових норм, працюючи в команді.

Фахові компетентності спеціальності:

дослідницька – здатність використовувати форми, методи, технології та враховувати принципи науково-педагогічних досліджень, виявляти тенденції розвитку подій та прогнозувати розвиток педагогічних процесів у системі початкової освіти та підвищення професійної майстерності викладача, вчителя;

предметна – здатність і готовність застосовувати сучасні методи, технології, прийоми, засоби навчання і виховання у сфері початкової

освіти, опираючись на знання з психолого-педагогічних дисциплін, предметних методик;

культурологічна – здатність і готовність вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, домагатися морального і фізичного вдосконалення своєї особистості, володіння культурою спілкування державною та однією з іноземних мов;

інтегральна компетентність – здатність компетентно розв'язувати різноаспектні комплексні завдання і проблеми в галузі початкової освіти та вищої школи, керуючись принципами толерантної комунікації, культурної і міжкультурної взаємодії, творчої, креативної й інноваційної професійної діяльності у виробничих ситуаціях, що характеризуються невизначеністю умов і вимог.

Власне мовні компетентності

- знання базових мовознавчих понять, основних відомостей з різних розділів мовознавства, які є складовою соціолінгвістики;

- розуміння зображувально - виражальних можливостей української мови;

- базові лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння;

Мовленнєві компетентності

- здатність до мовленнєвої творчості;

- здатність до мовленнєво-мислительної діяльності;

- уміння аудіювання, читання, говоріння, письма;

- уміння використовувати засоби української мови залежно від стилю мови;

- здатність до контролю та самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності.

Комунікативні компетентності

- уміння розмежовувати різні підсистеми української мови;

- здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні та невербальні засоби для оформлення думок у різних сферах спілкування;

- уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації.

Програмні результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

- вільно володіти понятійним апаратом соціолінгвістики;
- на основі демографічних, соціологічних та інших показників аналізувати мовну ситуацію;
- користуватися термінологією соціолінгвістики та суміжних наук;
- відрізняти мовні/мовленнєві засоби літературної мови і нелітературних формах;
- визначати соціальні фактори, що впливають на еволюцію мови;
- розумітися у сучасній мовній ситуації;
- аналізувати заходи мовної політики;
- застосовувати методи соціолінгвістики на практиці;
- володіти власне мовними компетенціями.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1	Галузь 01 /Педагогіка Спеціальність 013 Початкова освіта	Нормативна	
Модулів – 1	Ступінь вищої освіти бакалавр	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		3-й	-й
Загальна кількість годин – 30		Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 0,9		6-й	-й
		Лекції	
		8 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		8 год.	год.
		Лабораторні	
		0 год.	год.
		Самостійна робота	
		14 год.	год.
		Вид контролю:	
	залік		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання –
I сем. – 1,1

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 2

Соціолінгвістика як бінарна наука. Методи дослідження. Проблеми соціолінгвістики.

Мета і завдання курсу. Об'єкт і предмет соціолінгвістики. Статус соціолінгвістики. Соціолінгвістика як міждисциплінарна наука, яка вивчає обумовленість мовних явищ і мовних одиниць соціальними факторами. мовознавців. Проблеми й перспективи досліджень сучасної української соціолінгвістики.

Понятійний апарат СЛ. Мовна спільнота. Рідна мова. Мовний код. Переключення та змішування кодів. Білінгвізм, диглосія, інтерференція. Соціально-комунікативна система. Мовна варіативність. Мовна норма. Літературна мова (стандарт). Мовленнєва, немовленнєва комунікація. Комунікативна ситуація. Мовленнєве спілкування, мовленнєва поведінка, мовленнєвий акт. Сфери виконання мови.

Методи соціолінгвістичних досліджень. Відбір інформантів. Методи збирання матеріалу. Спостереження. Включене спостереження. Усне інтерв'ю. Анкетування як один із найбільш розповсюджених методів тримання соціолінгвістичної інформації. Тести. Методи соціолінгвістичного аналізу. Аналіз писемних джерел. Масові обстеження мовців.

Проблема соціальної диференціації мови. Поняття «соціальний діалект» (соціолект). Різновиди соціолектів: професійні, вікові, групові (корпоративні). Арго. Жаргон. Сленг. Суржик. Молодіжний соціолект: причини виникнення і функціонування, носії, основні ознаки, лексико-фразеологічний склад, взаємодія з іншими підсистемами мови. Студентський і шкільний жаргони. Мовна політика в сучасній Україні. Планування її. Мовна ситуація. Диференціація ознак мовних ситуацій. Історія становлення і розвитку української літературної мови (мовна ситуація на Україні : 20-і роки – сучасні проблеми української літературної мови). Допоміжні мови міжетнічного спілкування.

Структура навчальної дисципліни «Соціолінгвістика»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	с.р .		л	п	ла б	ін д	с.р .
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 2. Соціолінгвістика як бінарна наука. Методи дослідження. Проблеми соціолінгвістики.												
Тема 1. Соціолінгвістика як бінарна наука. Понятійний апарат СЛ.	8	2	2	0	0	2	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Основні поняття СЛ («соціолект», «жаргон», «сленг», «арго»)	2	0	0	0	0	2	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Проблеми СЛ. Соціальна диференціація мови. Сучасні соціолінгвістичні концепції мовного розвитку.	4	2	2	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Методи соціолінгвістичних досліджень (анкетування, спостереження, усне інтерв'ю, тести).	6	2	2	0	0	4	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Нелінгвістичні основи СЛ.	2	0	0	0	0	2	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Мовна політика. Мовна ситуація	4	2	2	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Історія	4	0	0	0	0	4	-	-	-	-	-	-

становлення і розвитку української літературної мови (мовна ситуація на Україні 20-х років – сучасні проблеми української літературної мови)												
Разом за змістовим модулем 1	30	8	8	0	0	14	-	-	-	-	-	-

Змістовий модуль № 2

Тема: Соціолінгвістика як наукова дисципліна. Основні поняття соціолінгвістики. Методи соціолінгвістики.

Лекційний модуль

Тема № 1. Соціолінгвістика як наукова дисципліна. Основні поняття соціолінгвістики. Понятійний апарат соціолінгвістики.

Тема № 2. Проблеми соціолінгвістики. Соціолінгвістичні концепції мовного розвитку.

Тема № 3. Мовна політика. Співвідношення національної та мовної політики. Мовна ситуація.

Тема № 4. Методи соціолінгвістичних досліджень.

Практичний модуль

Тема № 1. Понятійний апарат соціолінгвістики.

Тема № 2. Проблеми соціолінгвістики.

Тема № 3. Мовна політика. Мовна ситуація.

Тема № 4. Методи соціолінгвістики.

Модуль самостійної роботи

Тема № 1. Основні поняття соціолінгвістики («соціолект», «жаргон», «сленг», «арго»).

Тема № 2. Історія становлення і розвитку української літературної мови (мовна ситуація на Україні – доба українізації 20-х років – сучасні проблеми української літературної мови).

Тема № 3. Міграція як демографічне явище, вплив її на розвиток національної мови.

Підсумкова тека

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця учителя початкових класів з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, метод проблемного викладу матеріалу), метод бесіди, комп'ютерна підтримка навчального процесу.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному фронтальному опитуванню, написанню рефератів, тестовому контролю, дослідницькій діяльності.

Критерії оцінювання роботи студентів на практичних заняттях

За шкалою ECST	Рівень навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
А	Високий (90 – 100б.)	Відповідь або виконання завдання характеризується правильністю та повнотою без допомоги викладача. Студент володіє узагальненими знаннями, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє застосовувати вивчений матеріал для внесення власних аргументованих суджень у практичній діяльності. Студент має системні, дієві здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів доказу своєї думки. Студент здатен досягати визначеної мети навчального процесу за допомогою різних методів і методичних прийомів.
В	Високий (82 – 89б.)	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, зокрема, застосовує його на практиці; вміє аналізувати і систематизувати інформацію. Використовує загальновідомі доводи у власній аргументації, здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу; виконує дослідницькі завдання, але потребує консультації викладача. Викладення матеріалу з теми є чітким, логічним з наведенням прикладів із власних спостережень, використанням знань із суміжних дисциплін. Відповідь або виконання завдання характеризується повнотою з незначними огріхами без надання допомоги з боку викладача.
С	Достатній (74 – 81б.)	Відповідь або виконання завдання характеризується недостатньою повнотою, але правильністю без надання допомоги викладача. Студент володіє обсягом знань та умінь, які є необхідними для розкриття теми, користується термінологією, однак, під час розкриття теоретичних основ історії педагогіки, студент може припускатися окремих

		неточностей, які виправляє після надання консультативної допомоги викладача. Під час висвітлення питань щодо сучасних досягнень педагогічної науки та практики з деякими огріхами може обґрунтувати відповідь, здатен до практичного застосування знань з використанням консультативної допомоги викладача.
D	Середній (64 – 73б.)	Відповідь або виконання завдання характеризується неповнотою і проводяться за допомогою консультації викладача. Значну частину матеріалу студент наводить на репродуктивному рівні, зазнає труднощів під час надання визначень ключовим поняттям теми, недосконало володіє сучасними досягненнями педагогічної науки. Під час відповіді спостерігається порушення логічності та точності. Для розкриття теоретичних питань, виконання завдань та демонстрації практичних умінь необхідна консультативна допомога з боку викладача.
E	Початковий (60 – 63 б.)	Відповідь або виконання завдання характеризується фрагментарністю і є можливими тільки за умови надання допомоги викладача. Студент частково володіє матеріалом з теми, не користується ключовими термінами. Викладення матеріалу відбувається на репродуктивному рівні зі значною кількістю огріхів та неточностей. Студент здатен досягати визначеної мети навчального процесу за допомогою різних методів і методичних прийомів, тільки під керівництвом викладача.
FХ	Низький (35 – 59б.)	Відповідь або виконання завдання характеризується неправильністю та фрагментарністю, відбуваються під керівництвом викладача. Теоретичний матеріал, передбачений робочою програмою курсу, засвоєно частково, необхідні практичні уміння не сформовано.
Х	Низький (1 – 34 б.)	Завдання виконано невчасно і є дублюванням відомих джерел інформації. Оформлення не відповідає вимогам, що висуваються до даного виду робіт. Студент не орієнтується у змісті представленого матеріалу.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

За шкалою ECST	Рівень навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
А	Високий (90 – 100б.)	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент системно володіє матеріалом і може презентувати його перед аудиторією, у тому числі і за допомогою НІТ, має власну думку щодо викладеного матеріалу, здатен її аргументувати, робить висновки до виконання завдання підходить творчо.
В	Високий (82 – 89б.)	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент володіє матеріалом і може презентувати його перед аудиторією.
С	Достатній (74 – 81б.)	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент може доповісти основні положення проведеної роботи без глибинного аналізу, узагальнення матеріалу та підведення підсумків.
D	Середній (64 – 73б.)	Завдання виконано вчасно, його зміст поверхнево або фрагментарно розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент не проводить аналізу джерел, з яких було отримано інформацію, не здатен узагальнити та систематизувати матеріал, зазнає труднощів під час презентації проведеного дослідження перед аудиторією.
Е	Початковий (60 – 63 б.)	Завдання виконано вчасно, його зміст є дублюванням відомих джерел інформації. Відсутня будь-яка аналітична обробка представленої інформації. Студент на репродуктивному рівні з помилками відтворює матеріал, не може презентувати його перед аудиторією.

FX	Низький (35 – 59б.)	Завдання виконано невчасно і є дублюванням відомих джерел інформації. Оформлення не відповідає вимогам, що висуваються до даного виду робіт. Студент не орієнтується у змісті представленого матеріалу.
X	Низький (1 – 34 б.)	Завдання відзначається фрагментарністю виконання під керівництвом викладача. Необхідні практичні уміння роботи не сформовані, більшість передбачених навчальною програмою навчальних завдань не виконано.

Рекомендована література

Основна література

1. Актуальні проблеми соціолінгвістики: збірник наукових праць. – К., 1992. – 100с.
2. Беликов В.И., Крысин Л.П. Социолінгвістика: Учебник для вузов. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 318с.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. - 306 с.
4. Демченко В. Мовне середовище. „Екстралінгвістичний нарис про Південь України: Монографія. – Херсон: Айлант, 2001
5. Демченко В.М., Голобородько К.Ю. Нариси з історії білінгвізму в Україні: Навч. посіб.Ч1. Херсон, 1977. – 82 с.
6. Масенко Л. Мова і політика. – 2-ге вид., допов. – К.: Соняшник, 2004. – 120с.
7. Масенко Л.Т.Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. - К.: Вид. дім «КМ Академія»; Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, 2004.- 163с.

Додаткова література

1. Басевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф.С.Басевич. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 281 с.
2. Регушевський Є. До розуміння поняття рідна мова. // Диво слово. – 2001, №10. – С.17 – 19.
3. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики української мови (з кінця 1980-х років).// Мовознавство. – 2003. - № 1.-С. 23-41.
4. Ткаченко О.Б. Проблема мовної стійкості та її джерел // Мовознавство. – 1990. - №4. – С.3-10.
5. Шумарова Н.П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. -283 с.
6. Яворська Г.М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова, культура, влада./ Нац. Академія наук України. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – К.: Віпол, 2000.- 288 с.

Тести до виконання контрольної роботи

1 варіант

1. Що є предметом вивчення соціолінгвістики?

- а) різні впливи соціального середовища на мовлення людей;
- б) історія розвитку суспільства;
- в) лінгвістичний склад мови;
- г) розвиток соціальних утворень і формувань спільності людей.

2. Об'єктом соціолінгвістики є :

- а) українська мова як національна;
- б) мова спільнот;
- в) функціонування мови;
- г) культура мовлення.

3. Термін «соціолінгвістика» ввів ... у ...

- а) Лафарг, 1884 р.;
- б) Гонсало де Корреас, 1845 р.;
- в) Каррі, 1952р.;
- г) Бодуен де Куртене, 1963.

4. Сукупність людей, які говорять даною мовою, називається :

- а) мовна спільнота;
- б) нація;
- в) мовна більшість;
- г) діаспора.

5. Мова, засвоєна в дитинстві, навички використання якої в основному зберігаються і в дорослому віці – це:

- а) діалект
- б) національна мова;
- в) українська мова;
- г) рідна мова;

6. Мовна норма – це:

- а) сукупність правил, якими керується мовець у виборі мовних засобів;
- б) правила мови;
- в) вживання слів відповідно до стилів мови.
- г) граматична норма.

7. Володіння різними підсистемами однієї мови та використання їх в залежності від ситуації називається:

- а) диглосією;
- б) білінгвізмом;
- в) мовною варіативністю;
- г) креолізацією.

8. Сукупність мовних особливостей, які притаманні будь-якій соціальній групі – це:

- а) субкод;
- б) соціалект;
- в) діалект;
- г) код.

9. Які компоненти національно-мовної політики названо неправильно:

- а) теоретична програма;
- б) юридична регламентація;
- в) територіальне положення;
- г) адміністративне регулювання.

10. Напівмова – це :

- а) рідна мова з великою кількістю мовних порушень;
- б) мова національних меншинств;
- в) мова держав – сусідів;
- г) діалектна мова.

11. Сукупність мовних особливостей, які притаманні будь-якій соціальній групі – це...

- а) просторіччя;
- б) соціолект;
- в) діалект;
- г) жаргон.

12. Літературна мова відповідно до національної є :

- а) діалектом;
- б) кодом;
- в) субкодом;
- г) соціально-комунікативна система.

13. Перші письмові спостереження про соціолінгвістику зустрічаємо ...

- а) у ХІХ ст.. в працях Матезауса;
- б) у ХХ ст.. в працях Л.І. Якубинського;
- в) у ХVІІІ ст. в працях Гонсало де Корреас;
- г) у ХХст. у працях Бодуен де Куртене.

14. Діалект найбільш характерний для людей:

- а) середнього віку міського населення;
- б) старшого віку сільського населення;
- в) старшого віку міського населення;
- г) молодшого віку сільського населення.

15. З якими науками не пов'язана соціолінгвістика?

- а) лінгвістикою;
- б) демографією;
- в) соціологією;
- г) математикою.

16. Переключення кодів – це ...

- а) запозичення мовних одиниць;
- б) перехід мовця в процесі мовлення з однієї мови на іншу;
- в) зміна стилю в процесі спілкуванні;
- г) мовна варіативність.

17. Процес, коли піджин стає рідним, а часто і єдиною мовою нового покоління називається:

- а) нативізація (креолізація);
- б) жаргон;
- в) арго;
- г) сленг.

18. Мовна варіативність проявляється на таких мовних рівнях:

- а) морфологічному, фонетичному, синтаксичному, лексичному;
- б) фонетичному, морфологічному, синтаксичному, акцентологічному, лексичному;
- в) синтаксичному, акцентологічному, фонетичному, лексичному;
- г) граматичному, фонетичному.

19. Розроба лінгвістичних проблем, направлених на те, щоб керувати мовним процесом – це ...

- а) соціолінгвістика;
- б) мовна спільнота;
- в) мовна політика;
- г) інтерференція.

20. Критерієм виділення мовної спільноти є :

- а) спільність соціального життя і наявність регулярних комунікативних контактів;
- б) чисельність мовної спільноти.
- в) політико-економічні і культурні показники;
- г) у межі розповсюдження мов.

21. Виберіть правильну тезу:

- а) «Чисельність мовної спільноти не зумовлює її мовну однорідність»;

- б) «Чим більша чисельність мовної спільноти, тим вища її мовна однорідність»;
- в) «Чим менша чисельність мовної спільноти, тим вища її мовна однорідність»;
- г) «Чисельність мовної спільноти зумовлює її однорідність».

22. Домінуюча (основна) мова – це :

- а) перша мова;
- б) засвоєна мова;
- в) діалектна мова;
- г) мова, яка переважає у спілкуванні.

23. Сукупність кодів і субкодів, що використовуються в мовній спільноті і знаходяться один з одним у відносинах функціонального доповнення називається:

- а) мовною варіативністю;
- б) комунікативною ситуацією;
- в) соціально-комунікативною системою;
- г) інтерференцією.

24. Взаємодія людей у процесі спілкування відображена у терміні:

- а) мовленнєва поведінка;
- б) мовленнєвий акт;
- в) мовленнєве спілкування;
- г) мовна спільнота.

25. Здібність мовця до переключення кодів...

- а) свідчить про високий ступінь володіння мовою;
- б) свідчить про низький ступінь володіння мовою;
- в) призводить до комунікативних конфліктів.

26. Поняття «мовна варіативність» найтісніше пов'язане з поняттям:

- а) соціальний діалект;
- б) мовленнєва поведінка;
- в) мовна норма;
- г) мовна ситуація.

27. Серед перерахованих методів виберіть той, який не належить до методів збирання матеріалу

- а) спостереження;
- б) статистичний аналіз;
- в) анкетування;
- г) тестування.

28. Виберіть правильне твердження:

- а) «Людина однаково володіє рівнем мовної компетенції і у ролі мовця, і у ролі слухача»;
- б) «У ролі слухача людина володіє вищим рівнем мовної компетенції, ніж у ролі мовця»;
- в) «У ролі мовця людина володіє вищим рівнем мовної компетенції, ніж у ролі слухача».

29. Засвоєння мови, що використовується в цьому суспільстві, і правил її вживання відповідно до виконання тих або інших соціальних ролей називається:

- а) мовною інтерналізацією;
- б) мовною адаптацією;
- в) мовною соціалізацією;
- г) мовною комунікацією.

30. До нелінгвістичних основ соціолінгвістики відносять: (Що вказано неправильно?)

- а) демографію;
- б) ономастику;
- в) соціологію;
- г) соціальну психологію.

2 варіант

1. Термін «соціолінгвістика» ввів ... у ...

- а) Лафарг, 1884 р.;
- б) Гонсало де Корреас, 1845 р.;
- в) Каррі, 1952р.;
- г) Бодуен де Куртене, 1963.

2. Сукупність людей, які говорять даною мовою, називається :

- а) мовна спільнота;
- б) нація;
- в) мовна більшість;
- г) діаспора.

3. Мовний код – це:

- а) сукупність діалектів і жаргонів мови;
- б) засіб комунікації;
- в) система звуків мови;
- г) територіальний діалект.

4. Будь-який вплив мови на іншу називається:

- а) асиміляцією;
- б) редуцією;
- в) інтерференцією;
- г) білінгвізм.

сть мовних особливостей, які притаманні будь-якій соціальній групі – це:

- а) субкод;
- б) соціалект;
- в) діалект;
- г) код.

6. Які компоненти національно-мовної політики названо неправильно:

- а) теоретична програма;
- б) юридична регламентація;

- в) територіальне положення;
- г) адміністративне регулювання.

7. Основною рисою літературної мови є:

- а) мовна варіативність;
- б) мовна норма;
- в) мовний код;
- г) мовний субкод.

8. Є.Д. Поліванов вводить у соціолінгвістику термін:

- а) «соціальний діалект»;
- б) «професійний діалект»;
- в) «міський діалект»;
- г) «сімейний діалект».

9. Мовна варіативність – це ...

- а) будь-яка взаємодія однієї мови на іншу;
- б) сукупність правил, якими керується мовець у виборі мовних засобів;
- в) уміння носія мови по-різному виражати один і той же смисл;
- г) дотримання норм мови.

10. Володіння різними підсистемами однієї мови та використання їх в залежності від ситуації називається:

- а) диглосією;
- б) білінгвізмом;
- в) мовною варіативністю;
- г) креолізацією.

11. Будь-яка територіально-соціальна різновидність мови – це ...

- а) суржик;
- б) ідіоми;
- в) діалект;
- г) сленг.

12. Мова, яку індивід опанував після рідної, називається

- а) материнською мовою;
- б) виученою мовою;
- в) другою мовою;
- г) основною мовою.

13. Рідна мова – це:

- а) мова, яку індивід краще знає, або якою постійно користується;
- б) мова, з якою людина входить у світ, прилучається до загальнолюдських цінностей у їх національній своєрідності;
- в) мова, якою говорить етнос;
- г) вивчена мова.

14. Поняття «рідна мова» і «материнська мова» є:

- а) ідентичними;
- б) близькими;
- в) протилежними;
- г) суміжні.

15. Інтерференція буває:

- а) фонологічна;
- б) морфологічна;
- в) синтаксична;
- г) стилістична.

16. Субкод є :

- а) синонімічним поняттю «код»;
- б) підсистемою, різновидом коду;
- в) протилежним поняттю «код»;
- г) тотожним поняттю «код».

17. Який метод збирання матеріалу названо неправильно?

- а) листування;
- б) анкетування;
- в) метод інтерв'ю;
- г) спостереження.

18. Синонімом терміна «мовленнєва комунікація» є :

- а) комунікативне спілкування.
- б) комунікативна ситуація;
- в) вербальне спілкування;
- г) невербальне спілкування.

19. Соціальна позиція людини в суспільстві, пов'язана з певними правами і обов'язками, називається:

- а) соціальною роллю;
- б) соціальним статусом;
- в) ролевим набором;
- г) статусом поведінки.

20. Соціальні статуси поділяються на:

- а) надбані і приписані;
- б) ролеві і неролеві;
- в) мовленнєві і немовленнєві.

21. Комунікативна компетенція носія мови включає:

- а) знання «власне граматики» і «ситуативної граматики»;
- б) знання лексики і граматики мови;
- в) знання характеру спілкування;
- г) знання норм мови соціолінгвістики.

22. До соціолектів не належить:

- а) жаргон;
- б) діалект;
- в) арго;
- г) сленг.

23. На вибір коду не впливає:

- а) зміна адресата;
- б) зміна складу співбесідників;
- в) тема спілкування;
- г) мовна варіативність.

24. Природа суржика:

- а) кодування мови;
- б) інтерференція мови;
- в) білінгвізм;
- г) професійний діалект.

25. Яка мова не відноситься до мови міжетнічного спілкування?

- а) піджини;
- б) креольська мова;
- в) лінгва-франка;
- г) сільські койне.

26. Виберіть правильне твердження:

- а) «Людина однаково володіє рівнем мовної компетенції і у ролі мовця, і у ролі слухача»;
- б) «У ролі слухача людина володіє вищим рівнем мовної компетенції, ніж у ролі мовця»;
- в) «У ролі мовця людина володіє вищим рівнем мовної компетенції, ніж у ролі слухача».

27. Засвоєння мови, що використовується в цьому суспільстві, і правил її вживання відповідно до виконання тих або інших соціальних ролей називається:

- а) мовною інтерналізацією;
- б) мовною адаптацією;
- в) мовною соціалізацією;
- г) мовною комунікацією.

28. До нелінгвістичних основ соціолінгвістики відносять: (Що вказано неправильно?)

- а) демографію;
- б) ономастику;
- в) соціологію;
- г) соціальну психологію.

29. Діалект найбільш характерний для людей:

- а) середнього віку міського населення;
- б) старшого віку сільського населення;
- в) старшого віку міського населення;
- г) молодшого віку сільського населення.

30. Переключення кодів – це ...

- а) запозичення мовних одиниць;
- б) перехід мовця в процесі мовлення з однієї мови на іншу;
- в) зміна стилю в процесі спілкуванні;
- г) мовна варіативність.

Ключі до тестових завдань з дисципліни

«Соціолінгвістика»

1 варіант

1-а; 2-в; 3-в; 4-а; 5-г; 6-а; 7-а; 8-б; 9-в; 10-а; 11-б; 12-в; 13-в; 14-б; 15-г; 16-б;
17-а; 18-б;

19-в; 20-а; 21-в; 22-г; 23-в; 24-в; 25-а; 26-г; 27-б; 28-в; 29-в; 30-б.

2 варіант

1-в; 2-а; 3-б; 4-в; 5-б; 6-в; 7-б; 8-а; 9-в; 10-а; 11-б; 12-в; 13-б; 14-а; 15-б; 16-б;
17-а; 18-а;

19-б; 20-а; 21-а; 22-б; 23-г; 24-б; 25-г; 26-в; 27-в; 28 –б; 29-б; 30-б.

Критерії оцінювання роботи студентів на практичних заняттях

За шкалою ECST	Рівень навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
А	Високий	Відповідь або виконання завдання характеризується правильністю та повнотою без допомоги викладача. Студент володіє узагальненими знаннями, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє застосовувати вивчений матеріал для внесення власних аргументованих суджень у практичній діяльності. Студент має системні, дієві здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів доказу своєї думки. Студент здатен досягати визначеної мети навчального процесу за допомогою різних методів і методичних прийомів.
В	Високий	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, зокрема, застосовує його на практиці; вміє аналізувати і систематизувати інформацію. Використовує загальновідомі доводи у власній аргументації, здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу; виконує дослідницькі завдання, але потребує консультації викладача. Викладення матеріалу з теми є чітким, логічним з наведенням прикладів із власних спостережень, використанням знань із суміжних

		дисциплін. Відповідь або виконання завдання характеризується повнотою з незначними огріхами без надання допомоги з боку викладача.
С	Достатній	Відповідь або виконання завдання характеризується недостатньою повнотою, але правильністю без надання допомоги викладача. Студент володіє обсягом знань та умінь, які є необхідними для розкриття теми, користується термінологією, однак, під час розкриття теоретичних основ історії педагогіки, студент може припускатися окремих неточностей, які виправляє після надання консультативної допомоги викладача. Під час висвітлення питань щодо сучасних досягнень педагогічної науки та практики з деякими огріхами може обґрунтувати відповідь, здатен до практичного застосування знань з використанням консультативної допомоги викладача.
Д	Середній	Відповідь або виконання завдання характеризується неповнотою і проводяться за допомогою консультації викладача. Значну частину матеріалу студент наводить на репродуктивному рівні, зазнає труднощів під час надання визначень ключовим поняттям теми, недосконало володіє сучасними досягненнями педагогічної науки. Під час відповіді спостерігається порушення логічності та точності. Для розкриття теоретичних питань, виконання завдань та демонстрації практичних умінь необхідна консультативна допомога з боку викладача.
Е	Початковий	Відповідь або виконання завдання характеризується фрагментарністю і є можливими тільки за умови надання допомоги викладача. Студент частково володіє матеріалом з теми, не користується ключовими термінами. Викладення матеріалу відбувається на репродуктивному рівні зі значною

		кількістю огріхів та неточностей. Студент здатен досягати визначеної мети навчального процесу за допомогою різних методів і методичних прийомів, тільки під керівництвом викладача.
Х	Низький	Відповідь або виконання завдання характеризується неправильністю та фрагментарністю, відбуваються під керівництвом викладача. Теоретичний матеріал, передбачений робочою програмою курсу, засвоєно частково, необхідні практичні уміння не сформовано.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

За шкалою ECST	Рівень навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
А	Високий	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент системно володіє матеріалом і може презентувати його перед аудиторією, у тому числі і за допомогою НІТ, має власну думку щодо викладеного матеріалу, здатен її аргументувати, робить висновки до виконання завдання підходить творчо.
В	Високий	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент володіє матеріалом і може презентувати його перед аудиторією.
С	Достатній	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент може доповісти основні положення проведеної роботи без глибинного аналізу, узагальнення матеріалу та підведення підсумків.
D	Середній	Завдання виконано вчасно, його зміст поверхнево або фрагментарно розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду студентської роботи. Студент не проводить аналізу джерел, з яких було отримано інформацію, не здатен узагальнити та систематизувати матеріал, зазнає труднощів під час презентації проведеного дослідження перед аудиторією.
Е	Початковий	Завдання виконано вчасно, його зміст є дублюванням відомих джерел інформації. Відсутня будь-яка аналітична обробка представленої інформації. Студент на репродуктивному рівні з помилками відтворює матеріал, не може презентувати його перед аудиторією.

Х	Низький	Завдання виконано невчасно і є дублюванням відомих джерел інформації. Оформлення не відповідає вимогам, що висуваються до даного виду робіт. Студент не орієнтується у змісті представленого матеріалу.
F	Незадовільний	Завдання відзначається фрагментарністю виконання під керівництвом викладача. Необхідні практичні уміння роботи не сформовані, більшість передбачених навчальною програмою навчальних завдань не виконано.

За шкалою ECST	За державною (національною) шкалою	Характеристики критеріїв оцінювання знань
	Зараховано	Характеризується знаннями суттєвих ознак, понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними. Студент самостійно засвоює знання у стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, синтезом, узагальненням, порівнянням, абстрагуванням), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Навчальна діяльність позначена вміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.
FX	Незараховано з можливістю повторного складання заліку	Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.
F	Незараховано з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни	Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

Критерії оцінювання знань студентів на заліку

За шкалою ECST	Рівень навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
А	Високий	Відповідь характеризується повнотою, глибокими, системними знаннями щодо закономірностей та принципів процесу навчання дисципліни у вищому навчальному закладі, змісту освіти; методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності з педагогічних дисциплін у вищому навчальному закладі. Під час викладення матеріалу студент використовує знання із суміжних дисциплін, володіє сучасними досягненнями навчання, має свідоме ставлення до самоосвіти та самовдосконалення.
В	Високий	Відповідь характеризується повнотою, глибокими, системними знаннями, вільним використанням прикладів сучасних досягнень методики навчання психолого-педагогічним наукам та розкриттям методичних засад різних форм та методів викладання психолого-педагогічних дисциплін. Викладення матеріалу відбувається на продуктивному рівні.
С	Достатній	Відповідь характеризується повнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Знання студента є достатніми для розкриття питання, він вільно користується термінологією, може розкрити методичні засади викладання психолого-педагогічних дисциплін у початковій школі. Допущені огріхи та помилки виправляє самостійно.
D	Середній	Відповідь характеризується повнотою засвоєння теоретичного матеріалу. Студент відтворює основний матеріал за поданою викладачем схемою відповіді, засвоєні знання не може самостійно пов'язати із практичною діяльністю.
Е	Початковий	Відповідь характеризується фрагментарністю, неповнотою засвоєння теоретичного матеріалу.

		Викладення матеріалу відбувається з численними огріхами та порушенням логіки тільки на репродуктивному рівні.
X	Низький	Відповідь відсутня. Повторне складання екзамену або повторне вивчення дисципліни.

Рекомендована література

Основна література

1. Актуальні проблеми соціолінгвістики: збірник наукових праць. – К., 1992. – 100с.
2. Беликов В.И., Крысин Л.П. Социолінгвістика: Учебник для вузов. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 318с.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. - 306 с.
4. Демченко В. Мовне середовище. „Екстралінгвістичний нарис про Південь України: Монографія. – Херсон: Айлант, 2001
5. Демченко В.М., Голобородько К.Ю. Нариси з історії білінгвізму в Україні: Навч. посіб.Ч1. Херсон, 1977. – 82 с.
6. Масенко Л. Мова і політика. – 2-ге вид., допов. – К.: Соняшник, 2004. – 120с.
7. Масенко Л.Т.Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. - К.: Вид. дім «КМ Академія»; Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, 2004.- 163с.

Додаткова література

7. Басевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф.С.Басевич. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 281 с.
8. Регушевський Є. До розуміння поняття рідна мова. // Диво слово. – 2001, №10. – С.17 – 19.
9. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики української мови (з кінця 1980-х років).// Мовознавство. – 2003. - № 1.-С. 23-41.
- 10.Ткаченко О.Б. Проблема мовної стійкості та її джерел // Мовознавство. – 1990. - №4. – С.3-10.
- 11.Шумарова Н.П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. -283 с.
- 12.Яворська Г.М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова, культура, влада./ Нац. Академія наук України. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні. – К.: Віпол, 2000.- 288 с.

Інтернет-ресурси

Методичні рекомендації до самостійної роботи із соціолінгвістики

На самостійне опрацювання виносяться теми: «Поняття соціолінгвістики – «соціолект», «жаргон», «сленг», «Мовна ситуація на Україні: доба українізації 20-х років – сучасні проблеми української літературної мови», «Міграція як демографічне явище, вплив її на розвиток національної мови».

Готуючи практичне завдання до цих тем, необхідно перш за все ознайомитися з теоретичним матеріалом, зрозуміти відповідні терміни – «кайне», «сленг», «соціолект», «жаргон», «мовна ситуація», «міграція» та ін., законспектувати матеріал, скласти тези до нього.

Виконуючи індивідуальне завдання до першої теми, зосередити увагу на учнівському та студентському сленгах. Обов'язково дати пояснення тому чи іншому сленгу. Наприклад: *пара – навчальне заняття*.

Виступи на тему «Мовна ситуація на Україні» слід готувати після повторення матеріалу з курсу «Українська мова за професійним спілкуванням» (тема – «Види і жанри усного професійного мовлення» – «Складання тексту виступу». Див. джерело у літературі до самостійної роботи автора З.Мацюк). Готуючи виступ, слід зосередитися на найважливіших повідомленнях, розкрити суть мовної ситуації тої чи іншої доби. За можливості висловити свою думку з приводу того чи іншого питання.

Примітка: Дотримуватись основних вимог до виступаючого – темп, інтонація, виразність, жести, міміка.

Під час опрацювання теми «Міграція як демографічне явище, вплив її на розвиток національної мови» необхідно зосередити увагу на таких поняттях як «міграція», «еміграція», «маятникова міграція», «тимчасова міграція», «постійна міграція» і як може вплинути міграція на мовну ситуацію в країні.

Індивідуальне завдання можна виконувати з різних джерел, в тому числі з використанням ресурсів мережі Інтернет.